

Teorie tekstów kultury

Wykład 2

Strukturalizm, cz. 1

dr Krzysztof Gajewski

1 Pozytywistyczne początki

Lipscy młodogramatycy i ich założenia (lata 70. XIX w.):

- fałszywe założenie o bezwyjątkowości praw głosowych
- Przedmiotem lingwistyki są procesy rozwojowe języka, za jedyne podejście naukowe uważali podejście historyczne (metody genetyczne) (por. synchronia / diachronia).
- Język ma charakter psychologiczny i jest usytuowany w psychice jednostki (psychologizm) (por. langue / parole).
- Atomizm: interesowali się jedynie konkretnymi aktami mowy konkretnych indywidualów.
- Drobiazgowość: obserwacja faktów, niechęć do uogólnień i abstrakcji (por. koncepcja języka jako systemu).

2 Powstanie i rozwój

1. Kazańska szkoła lingwistyczna (1875-83)

- Jan Baudouin de Courtenay (1845-1929), Mikołaj Kruszewski (1851-1887) — prekursorzy fonologii, czyli nauki o fonemach
- lingwistyka statyczna vs. dynamiczna
- język i mowa
- **Fonem**
  - Baudouina de Courtenay: „ekwiwalent psychologiczny głoski”

- Szkoła Praska: „zespół fonologicznych cech dystynktywnych traktowanych jako atrybuty elementarnej jednostki struktury fonologicznej”
- Encyklopedia Językoznawstwa Ogólnego: „najmniejsza niepodzielna na następujące po sobie cechy dystynktywne jednostka planu wyrażania”

- **Allofon** to wariant fonemu (głoska)

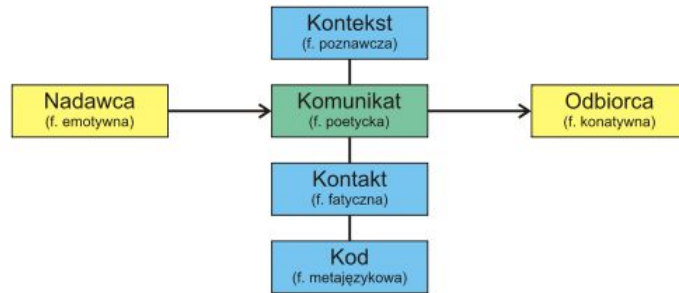
2. Ferdinand de Saussure (1857-1913)

- *Kurs językoznawstwa ogólnego (Cours de linguistique générale)*, 1916. Rozprawa powstała na podstawie notatek studentów z jego wykładów z lat 1906-1911 na Uniwersytecie Genewskim.
- Przedmiot językoznawstwa wg de Saussure’a to język (*langue*)
Mowa (*langage*) — zdolność specyficzna dla *homo sapiens*:
  - (a) Mówienie (*parole*) — zbiór konkretnych, jednostkowych aktów wypowiedzi
  - (b) Język (*langue*) — kod, abstrakcyjny i społeczny, posiada charakter systemowy (przykład z partią szachów)
    - i. Synchronia — stan języka (mieści się w świadomości zbiorowej)
      - A. stan języka
      - B. mieści się w świadomości zbiorowej
      - C. składniki językowe tworzą system
    - ii. Diachronia
      - A. faza rozwoju języka
      - B. nie dostrzegane przez świadomość zbiorową
      - C. składniki językowe następują po sobie i nie tworzą systemu
- Język jest systemem: znaczenie i funkcja znaku zależy od miejsca w systemie (tak jak wartość figury na szachownicy zależy od jej położenia).
- Język nie jest substancją, lecz formą.
- Znak językowy jest arbitralny.
- Budowa znaku: *signifié et signifiant*, znaczone i znaczące
- Projekt uniwersalnej nauki o znakach — semiologii
- Stosunki syntagmatyczne i paradygmatyczne

3. Praskie Koło Lingwistyczne (1926-1948)

- Roman Jakobson (1896-1982), Mikołaj Trubiecki, Jan Mukařovský, Felix Vodička, Piotr Bogatyriew
- Wprowadzili do użytku termin „struktura” (całość określająca charakter swoich elementów)

- Teoria dzieła literackiego
  - Utwór literacki ma charakter semiotyczny, czyli uczestniczy w procesie komunikacji społecznej.
  - Każdy element dzieła literackiego jest nacechowany znaczeniowo.
  - Jednostkowa wypowiedź literacka realizuje możliwości systemowe pewnego języka poetyckiego.
  - Synchronia i diachronia
- Koncepcja języka poetyckiego
  - podsystem nadbudowany na systemie języka naturalnego
  - Język poetycki należy interpretować w odniesieniu do języka literackiego oraz tradycji literackiej.
  - Dominującą funkcją języka poetyckiego jest funkcja estetyczna, ale język zawsze spełnia również inne funkcje.
- Funkcje języka wg Romana Jakobsona (*Poetyka w świetle językoznawstwa*, 1960)

- Funkcja fatyczna — B. Malinowski
- Funkcja metajęzykowa — język przedmiotowy i metajęzyk (A. Tarski)
- Funkcja poetycka — projekcja zasady ekwiwalencji z osi wyboru na oś kombinacji (*I like Ike*)
  - * Tworzenie wypowiedzi to selekcja pewnych jednostek językowych i ich zestawianie

	oś wyboru	oś kombinacji
	oś paradygmatyczna	oś syntagmatyczna
	zasada ekwiwalencji	zasada przyległości
	metafora	metonimia

- Proces historycznoliteracki
  - Pisarz w zasadzie realizuje możliwości systemu literackiego w danym momencie, jednak czasem poza niego wykracza. Jeśli owa jednostkowa innowacja upowszechni się, wówczas modyfikuje się system; następuje tym samym ewolucja języka literackiego i literatury.

- Wersologia, stylistyka, socjologia literatury (teatr, film, malarstwo, architektura, sztuki użytkowe).

Literatura

- [1] Red. K. Polański, Encyklopedia językoznawstwa ogólnego, Wrocław 2003.
- [2] M. Głowiński, T. Kostkiewiczowa, A. Okopień-Sławińska, J. Sławiński, Słownik terminów literackich, Wrocław 1998.